

نقش تشکل های غیر دولتی (Non governmental Organization) در توسعه و آموزش اخلاق زیست محیطی

منصور سهرابی
دکترای تخصصی آگرواکولوژی

”

اعتقاد بر این است که آگاهی زیست محیطی کلید حل بسیاری از مشکلات زیست محیطی است به عقیده محققان، بخش عمده‌ای از مشکلات زیست محیطی، ریشه در عدم شناخت و آگاهی لازم انسان نسبت به طبیعت دارد

“

چکیده

فعالیت‌های انسان پیامدهای جبران‌ناپذیری بر کره زمین گذاشته است و طبیعت در مسیر نابودی تدریجی است. به عقیده محققان، بخش عمده‌ای از مشکلات زیست محیطی، ریشه در عدم شناخت و آگاهی لازم انسان نسبت به طبیعت دارد. افزایش شناخت و آگاهی مردم با آموزش اصولی و صحیح امکان‌پذیر است، آموزشی که رفتار و اخلاق را

بازگشت‌ناپذیر است. در خوشبینانه‌ترین حالت و با فرض اینکه دولت‌ها اراده سیاسی لازم برای حفاظت از محیط زیست را داشته باشند باز هم نمیتوان انتظار داشت پدیده‌های مرزگذر با پاسخهای موردی و ناهماهنگ دولتها و بدون همکاری همه بازیگران بین‌المللی تحت کنترل درآید. عملاً نیز اقداماتی هم که کشورهای جهان برای حفاظت از محیط زیست انجام داده‌اند، به دلیل ناهماهنگی و عدم

افزایش
شناخت و
آگاهی مردم با آموزش
اصولی و صحیح
امکان‌پذیر است، آموزشی
که رفتار و اخلاق را
دگرگون سازد

دگرگون سازد. برای عملی کردن این مهم نقش تشکل‌های غیردولتی (NGOs) حائز اهمیت فراوان است.

امروزه، با افزایش روزافزون جمعیت، مشکلات زیست محیطی در حال افزایش است، محیط زیست بیش از گذشته نیاز مبرم به حمایت دارد. اثر فعالیت‌های انسانی بر زیست بوم، عمیق، معمولاً مرزگذر و گاه

همکاری آنها با یکدیگر نتایج قابل قبولی در بر نداشته و نتوانسته پاسخ مناسبی به تخریب محیط زیست، از جمله: تغییرات اقلیمی، گرم شدن کره زمین، آلودگی هوا، خاک و آب، خطرات هسته‌ای، دستکاری ژنتیک، کاهش بی‌رویه ذخایر طبیعی و نابودی تنوع زیستی و چشم‌اندازها و افزایش رد پای اکولوژی، ارائه دهد. بخش

عمده‌ای از مفاد صدها موافقتنامه چندجانبه زیست محیطی که انرژی، وقت و منابع مالی فراوان برای ایجاد آنها صرف شده است نیز به دلیل ناهماهنگی و عدم همکاری بازیگران بین‌المللی هرگز اجرایی و عملی نشده و این امر موجب شده تا بسیاری از این اسناد هیچگاه به اهدافی که به خاطر آنها به وجود آمده بودند دست پیدا نکنند. (Sohrabi, 2006; Najam et al., 2019)

در این شرایط انسان باید به این پرسش جدی پاسخ دهد؛ هنگامیکه افراد خواهان به حداکثر رساندن سود خود هستند چگونه

میتوان از بهره‌برداری بیش از حد و تخریب منابع طبیعی جلوگیری کرد؟ اعتقاد بر این است که آگاهی زیست محیطی کلید حل بسیاری از مشکلات زیست محیطی است به عقیده محققان، بخش عمده‌ای از مشکلات زیست محیطی، ریشه در عدم شناخت و آگاهی لازم انسان نسبت به طبیعت دارد (صالحی و پازوکی نژاد ۱۳۹۵).

افزایش شناخت و آگاهی مردم با آموزش اصولی و صحیح امکانپذیر است، آموزشی که

رفتار و اخلاق را دگرگون سازد. آموزش اخلاق زیست محیطی سبب شناسایی ارزشها و توضیح مفاهیم به منظور ایجاد مهارتها و گرایشهای مورد نیاز برای درک و شناخت وابستگیهای میان انسان، فرهنگ او و محیط زیست پیرامون او می شود. اخلاق زیست محیطی اشاره به عاداتهای زیست محیطی ای دارد که الگوهای رفتاری را به وجود می آورد که هدف نهایی آن، افزایش کاملاً آگاهانه و فعالانه فرد در فرد اعضای جامعه در حمایت از محیط زیست و استفاده محتاطانه و عاقلانه از منابع طبیعی است. (سهرابی، ۲۰۱۹).

آموزش محیط زیست باید در دو سطح رسمی و غیررسمی صورت گیرد و برای دستیابی به ظرفیتهای انسانی مورد نیاز بایستی تلاشهای آموزشی، در زمینه رسمی و غیررسمی به طور همزمان صورت گیرد آموزش باید به نحوی باشد که بتواند تمامی افراد را به منظور تحقق آموزشی برای همه عمر پوشش دهد و بایستی دانش جمعی را تولید کند که علوم اجتماعی و طبیعی را شامل شود و بینشی در مورد تعامل میان منابع طبیعی و انسانی و توسعه و محیط زیست ایجاد کند (یعقوبی و منصور، ۱۳۸۹؛

مختاری و همکاران ۱۳۹۳).

ارتباط و تعامل با محیط زیست نقش موثری در آموزش اخلاق زیست محیطی دارد، آموزش اخلاق زیست محیطی می تواند راهی برای ایجاد آگاهی از موضوعات مربوط به توسعه پایدار و تقویت دانش و مهارت های کار فردی و جمعی برای حل و پیشگیری از مشکلات زیست محیطی باشد (Baker, et al. 2019).

مشارکت فعال جامعه در حوزه محیط زیست هنگامی

نمود پیدا می کند که مردم بدانند محیط زیست آنان با چه تهدیداتی مواجه است، علت آن چیست و چگونه می توان با بهبود عملکرد یا تغییر رفتار به رفع و یا کاهش آنها کمک کرد.

برخی گزینه‌های قابل استفاده برای افزایش آگاهی زیست محیطی و تغییر رفتار و اخلاق در سطح جامعه، شامل: آموزش زیست محیطی برای رهبران، سیاستمداران، مدیران و آموزش همگانی درباره اخلاق اکولوژی است که برای عملی کردن این مهم نقش تشکل های غیر دولتی (NGOs) حائز اهمیت فراوان

”

استمرار
فعالیت‌های
تشکلهای زیست
محیطی
موجب اثر
بخشی بیشتر
در جامعه می شود و
زمینه توسعه
اخلاق زیست
محیطی را
فراهم
می کند

“

است. در عصر حاضر تشکل های غیر دولتی در اداره کشورها و مدیریت سرزمین نقش موثر و مفیدی را دارند.

سازمان مردم نهاد (NGO)، سازمانی غیردولتی و غیرانتفاعی است که افراد در آن به طور داوطلبانه عضویت دارند. امروزه سازمان های مردم نهاد به دلیل ارتباط مستقیم و بدون واسطه با مردم، بسیار موثر و کارآمد عمل می کنند. فعالیت های سازنده به سازمان های مردم نهاد، اعتبار می بخشد. نظر به اینکه سازمان های غیردولتی ساختارهای انعطاف پذیر و گسترده دارند، قادر به فعالیت در دوردست ترین نقاط کشورها هستند و توان فعالیت هایی را دارند که دولت ها و بخش خصوصی از انجام آن عاجزند.

سعیدی (۱۳۹۳) عنوان می دارد که مهمترین ویژگی های سازمان های غیردولتی عبارتند از:

- ۱ دارای اساسنامه، اهداف، تشکیلات و ساختاری مشخص می باشند.
- ۲ غیرانتفاعی هستند و به داوطلبین و اعضای آن سود و درآمدی تعلق نمی گیرد.
- ۳ اعضای آن افراد داوطلب می باشند و عضو پذیرند و برای عضویت شرایط خاصی جز پذیرش مفاد اساسنامه و علاقه مندی به کار داوطلبانه در آن سازمان وجود ندارد.
- ۴ وضعیت مالی این سازمانها که شامل درآمدها و هزینه ها است، روشن، مشخص و قابل دسترس برای اعضا و سایرین میباشد.
- ۵ هدف این سازمانها کمک به بهبود وضع جامعه، حفظ منافع و مصالح عمومی می باشد.
- ۶ به هیچ سازمان و یا نهاد دولتی وابسته نمی باشند.

سازمان های غیر دولتی زیست محیطی، سازمان هایی هستند که فعالیت هایشان را بر محور منابع طبیعی و محیط زیست (در جهت حفظ، احیاء، توسعه پایدار) متمرکز نموده اند و نقش بسیار اساسی در جلب مشارکت مردمی

به منظور حمایت و حفاظت از محیط زیست دارند.

دامغانی و همکاران (۱۳۹۶) مهمترین اهداف سازمان های مردم نهاد زیست محیطی را موارد ذیل برشمردند:

- ۱ اطلاع رسانی و آگاه سازی درباره مسائل و موضوعات زیست محیطی، ملی، منطقه ای و بین المللی
 - ۲ مبارزه با تخریب محیط زیست در جهت اصلاح الگوهای ناپایدار تولید و مصرف
 - ۳ نهادینه کردن و سازماندهی مشارکت مردمی
 - ۴ گسترش نظارت عمومی بر پروژه های زیست محیطی
 - ۵ ایجاد، گسترش و تقویت هماهنگی بین بخش های دولتی و مردمی ذیربط با مسائل زیست محیطی
 - ۶ ارتقاء سطح دانش اعضاء در زمینه محیط زیست از طریق برگزاری کارگاه های آموزشی و سمینارهای علمی
 - ۷ انتشار نشریه، فیلم، نوارهای آموزشی و خبری به منظور انعکاس موضوعات مربوط به حفاظت و حمایت از محیط زیست
 - ۸ انجام پروژه های تحقیقاتی و اجرایی در زمینه محیط زیست
 - ۹ همکاری با سازمان های بین المللی حفاظت محیط زیست.
- استمرار فعالیت های تشکلهای زیست محیطی موجب اثر بخشی بیشتر در جامعه می شود و زمینه توسعه اخلاق زیست محیطی را فراهم می کند. سازمان های مردم نهادی که به دنبال یک حادثه ایجاد شده اند دوام و بقای کمتری دارند. بقای سازمان باید یکی از اهداف اصلی تشکلهای باشد و برای آن برنامه ریزی داشت.
- کارکرد اصلی NGO ها طبق ماهیت فعالیت های آن، کارکرد «مشارکتی و حمایتی» است و طبیعتاً این کارکرد از طریق گسترش

ارتباطات NGOها با حکومتها و دستگاههای دیوانسالاری به منظور تبادل عقاید برای بهبود بخشیدن به اجرای طرح های توسعه‌ای قابل تحقق است (زاهدی مازندرانی، ۱۳۹۴). اما در کشورهایی که بصورت دیکتاتوری اداره می شوند فعالیت NGOها با محدودیتهای فراوانی روبرو است. حاکمیت از فعالیت و عملکرد آنها می ترسد چرا که فعالیتهای گروهی می تواند سطح مطالبات را به صورت جدی افزایش دهد. هرگاه که مردم به صورت دسته جمعی و منسجم نسبت به وضعیت موجود واکنش نشان داده‌اند، حاکمیت با آنها به شدت برخورد نموده است (خسروی فرد، ۱۳۹۴).

فعالیت آموزشی تشکلهای غیردولتی به امکانات و شرایط سیاسی حاکم وابسته است. این سازمان ها در صورت امکان، میتوانند با به کارگیری رسانه‌ها سبب ارتقای دانش زیست محیطی و توسعه اخلاق اکولوژیک شوند. رسانه‌ها شامل: شبکه‌های اجتماعی، وبسایتها، تلویزیون و رادیو، رسانه‌های چاپی و غیره می باشند که پتانسیل بسیار زیادی در زمینه ارائه اطلاعات، آموزش دانش و پرورش مهارتها و نگرشها دارند. نقش رسانه‌ها در آگاهی بخشی مردم از مسائل زیست محیطی و اقداماتی برای محافظت از آن، طی سالهای متمادی به اثبات رسیده است (Kirac, et al., 2012; Karami Darabkhani, et al., 2019).

تشکیل کارگاههای آموزشی برای همسالان نیز توسط NGOها نقش بسزایی در یادگیری اجتماعی و تغییر رفتار ایفا میکند. مطابق «نظریه یادگیری اجتماعی»، هرگونه یادگیری که به صورت گروهی و بین همسالان صورت می گیرد، می تواند برای توسعه انتخابهای اخلاقی فردی بسیار مهم باشد. هنگامی که افراد درگیر گفتگوی گروهی در زمینه اخلاق زیست محیطی میشوند، میتوانند نظر خود را تغییر دهند و به اخلاق جدیدی دست یابند (Baker, et al. 2019). اخلاقی

ژرفانگر که از تمرکز ارزش ذاتی بر یک عنصر خاص اجتناب می‌ورزد و تنوع طبیعی را ذاتا ارزشمند می‌داند که انسان جزئی از این تنوع است (سهرابی، ۲۰۱۹).

لازم به ذکر است که کارکرد مفید و موثر تشکلهای غیر دولتی به سطح دانش و آگاهی اعضای آن و داشتن روحیه کار گروهی و تیمی وابسته است. این تشکلهای باید از فردگرایی و منفعت گرایی شخصی پرهیز کنند در غیراینصورت دیری نخواهد پایید که فعالیت آنها یا متوقف می شود یا به بیراهه خواهد رفت.

نظر به اینکه در روزه‌ه‌لآت (شرق کردستان) فعالیت های گروهی و تشکیلاتی مسبق به سابقه است آمادگی جامعه برای پذیرش تشکلهای غیر دولتی بیش از سایر نقاط کشور ایران است و این مهم سبب شده است که در اکثر مناطق روزه‌ه‌لآت علی رغم تهدیدات ناشی از برخورد امنیتی حاکمیت، شاهد حضور چشمگیر این تشکلهای باشیم که بیشتر آنها در حوزه محیط زیست فعال هستند. پیشنهاد می گردد که تشکلهای غیر دولتی در همهی عرصه‌ها از جمله در بخش محیط زیست در روزه‌ه‌لآت گسترش یابند و این تشکلهای نیز ضمن ارتقای دانش جامعه، موجبات به روز بودن آگاهی و دانش اعضای خویش را در دستور کار قرار دهند. از آحاد جامعه درخواست می شود که با تشکلهای فعال به هر نوع ممکن همکاری نمایند. به احزاب سیاسی که تجربه‌های فراوانی در کار تیمی و فعالیت تشکیلاتی دارند توصیه می شود که با همهی توان به تشکلهای غیردولتی روزه‌ه‌لآت کمک نمایند. نباید فراموش کرد که آینده سرزمین روزه‌ه‌لآت در گرو مشارکت مردم در حمایت و حفاظت از سرزمین است.

فهرست مراجع

خسروی فرد، سام. ۳۹۴. نقش تشکلهای غیردولتی در حفاظت

و نقش سازمانهای مردم نهاد محیط زیستی در کشور. دومانه
پژوهش در هنر و علوم انسانی. سال دوم، شماره چهار (پیاپی شش).
صفحه ۹ تا ۲۳

<http://rahs.ir/post.aspx?id=514>
Baker, Melissa M., Grundy, Mardi ., Junmookda,
Kimberly D., Macer, Darryl R.J Manzanero,
Lea Ivy O., Reyes, Donna Paz T., Ngo Thi Tuyen
.,Waller, Alexander Robert.2019. Christchurch,
New Zealand : Eubios Ethics Institute. Environ-
mental Ethics Education. Christchurch, New Zea-
land : Eubios Ethics Institute.
<http://www.eubios.info/> 1 v. ISBN 978-0-908897-
32-2

Karami Darabkhani, R., Hejazi, S, Y and Rezaei,
A. 2019. The role of media and environmental
education components on the behavior of environ-
mental NGOs members in Tehran Province. Envi-
ronmental Sciences Vol.17, No.1, Page:195-210.

<http://envs.sbu.ac.ir/article/view/19896>
(Kirac, T.O., Yildiz, M., Cobanoglu, N. 2012. Role
of the news in the education of
environmental ethics: a critical approach. Procedia
- Social and Behavioral Sciences 47: 938 – 942.

Najam, P., Papa, M., and Taiyab, B., 2006. Global
Environmental Governance: A Reform Agenda,
Canada, International Institute for Sustainable De-
velopment (IISD), Winnipeg

محیط زیست، وینار آموزشی سازمان توانا.

(<https://tavaana.org>)
صالحی، صادق و زهرا پازوکی نژاد. ۱۳۹۵.نوسازی بوم‌شناسی و
مصرف انرژی، پژوهشنامه توسعه فرهنگی اجتماعی دوره ۱، شماره
۱۲۴-۱۳۶

(<http://jscd.journals.pnu.ac.ir/>)
سهرابی، منصور. ۲۰۱۹. آموزش اخلاق اکولوژیک ضرورتی انکار ناپذیر.
العربیه فارسی.

(<https://ara.tv/cevb2>)
یعقوبی، جعفر و ساره منصوری، ۱۳۸۹، تحلیل نقش و جایگاه آموزش
در سطوح مختلف در حفاظت از محیط زیست، چهارمین همایش
تخصصی مهندسی محیط زیست، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده
محیط زیست.

([https://www.civilica.com/Paper-CEE04-
CEE04_830.html](https://www.civilica.com/Paper-CEE04-CEE04_830.html))

مختاری ملک آبادی، رضا. عظیمه السادات عبدالهی و حمیدرضا
صادقی. ۱۳۹۳. تحلیل و باز شناسی رفتارهای زیست محیطی شهری
مطالعه موردی شهر اصفهان. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری،
سال ۵ شماره ۱۸، تهران.

(<http://jupm.miau.ac.ir>)
زاهدی مازندرانی، محمد جواد. ۱۳۹۴. نقش سازمان های غیردولتی
در پایداری محیط زیست.

(<https://rasekhoon.net/article/show/1071934>)
سعیدی، محمدرضا. ۱۳۹۳. درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمانهای
غیر دولتی. ناشر سازمان سمت. صفحات کتاب، ۳۱۲. شابک:
۹۷۸۹۶۴۵۳۰۷۴۹۱

مریم دامغانی، غلامرضا عبدلی و هومن بهمن پور. ۱۳۹۶. بازشناسایی
دیدگاه کارشناسان و فعالان محیط زیست نسبت به جایگاه حقوقی